

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПІДПРИЄМСТВА: ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ, СКЛАДОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ

INVESTMENT MECHANISM OF ENTERPRISE: PRINCIPLES OF CONSTRUCTION, FEATURES AND COMPONENTS OF IMPLEMENTATION

В статті розглянуто різноманітні підходи до трактування категорії «інвестиції». Наведено принципи побудови та описано складові інвестиційного механізму підприємства. Детально розглянуто фактори зовнішнього середовища, що впливають на інвестиційний механізм підприємств. Досліджено місце інвестиційного процесу в інвестиційному механізмі підприємства.

В статье рассмотрены различные подходы к трактовке категории «инвестиции». Приведены принципы построения и описаны составляющие инвестиционного механизма предприятия. Подробно рассмотрены факторы внешней среды, влияющие на инвестиционный механизм предприятий. Исследовано место инвестиционного процесса в инвестиционном механизме предприятия.

The paper considers different approaches to the interpretation category of "investments" by studying the scientific achievements of domestic and foreign scholars. The question of the investment process as one of the main criteria and improve economic conditions in the industry. Considers the place of the investment process in the mechanism of the investment company. The basis of the investment mechanism is: investment, investment policy, investment cooperation, investment management. The main objective of the investment process - is investing in the most attractive objects in order to obtain maximum profit or achieving social effect.

The investment process in the country with market economy has come to respect certain principles, which are constantly monitored, refined, adjusted according to changes in the enterprise under the influence of various factors. Enterprise as an open economic system is influenced by factors of macro- and microhabitat. The factors of macro environment of company proposed to attribute: natural, demographic, scientific, technical, economic, political and international factors.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний процес, інвестиційна діяльність, інвестиційний потенціал, інвестиційний механізм, фактори впливу.

Вступ. В сучасних умовах функціонування світової економічної системи необхідно враховувати всеосяжність процесів глобалізації, що впливають на всі сфери економіки та суспільного життя. За таких умов інвестиції виступають основою розвитку держави, галузі, будь-якого підприємства для досягнення економічного зростання та забезпечення соціальної стабільності в зовнішньому мінливому середовищі. Інвестиційна діяльність не тільки охоплює процеси вкладення акумульованих фінансових коштів та практичних

дій щодо їх використання, але й залучає цілу низку важелів для підсилення їх ефективності. Методи, форми, мотивація та організація інвестиційних вкладень складають багатоаспектний інвестиційний механізм підприємства, що являє собою рушійний потенціал змін та нововведень на рівні будь-якого бізнес-процесу. При цьому ефективність їх взаємодії залежить від цілої низки зовнішніх та внутрішніх факторів. Потрібна зворотна реакція на цей вплив. Від її швидкості та адресності заходів залежатиме результативність інвестицій, а отже ефективність функціонування інвестиційного механізму підприємства.

За піднятою тематикою існує значна кількість наукових публікацій, що підтверджує актуальність даної сфери дослідження. Зокрема науковий тандем Акименко О. Ю. та Бутко М.П. [1] розглядають місце та роль інвестицій у сталому розвитку регіону. Механізми залучення інвестицій на рівні держави відтворений у працях Будюка Ю.Г. [2], на рівні підприємства - у працях Покатаєвої К.П. [3]. Галузеве спрямування у питаннях залучення інвестицій мають праці Губарь О. В. [4], Журко Т. О., Нікіфорової Л. О. та Шиян А.А. [5]. Разом з тим суперечливими залишаються теоретичні та прикладні аспекти функціонування інвестиційного механізму підприємства. Взаємозв'язок та взаємна обумовленість складових такого механізму, а також його функціонування в умовах невизначеності залишається актуальною проблемою на теренах науки та практики.

Постановка завдання. Метою даної статті є виявлення специфіки взаємодії складових інвестиційного механізму підприємства в умовах мінливого зовнішнього середовища для розробки оптимального алгоритму інвестиційного процесу. Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких завдань: розгляд різноманітних підходів до визначання категорії «інвестиції» для виявлення елементів інвестиційного процесу; уточнення сутності інвестиційного механізму на підприємстві шляхом виявлення його складових елементів та факторів, що на нього впливають; розкриття сутності інвестиційного процесу через призму інвестиційного механізму підприємства.

Методологія. Дане дослідження виконане із використанням таких методів теоретичного та емпіричного наукового пізнання як порівняння, метод аналізу та синтезу, метод теоретичного узагальнення.

Результати дослідження. У широкому трактуванні категорія «інвестиція» розуміється як вкладення капіталу з метою його приросту в майбутньому. В економічній теорії нараховується значна кількість модифікацій поняття «інвестиції», специфіка яких пояснюється традиціями різних економічних шкіл, течій, напрямків.

З метою виявлення складових та специфічних особливостей реалізації інвестиційного механізму на макро та мікро рівнях розглянемо термінологічний апарат інвестиційного процесу. Науковець Воробйов Ю. М.

дає визначення інвестицій, як джерела вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення [6, с. 11]. Пересада А.А. в енциклопедії банківської справи Україну конкретизує поняття «інвестиції», визначаючи їх як сукупність всіх видів майнових та інтелектуальних цінностей (ресурсів), що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності з метою отримання прибутку, досягнення соціального ефекту [7, с. 258]. Видається неординарним визначення Будюк Ю.Г., який трактує поняття «інвестиції» як економічний ресурс, що спрямовується на збільшення реального капіталу суспільства, тобто на розширення чи модернізацію виробництва [2, с. 19].

На відміну від багатьох вчених-економістів Бутко М.П. акцентує увагу на екологічній складовій процесу інвестування. Автор стверджує: «інвестиції – це будь-які вкладення (фінансові, матеріальні, інтелектуальні, інформаційні), зумовлені в поточному періоді або віддаленій перспективі стратегією розвитку з урахуванням інтегрованих та спрямованих на позитивні зрушення у господарській системі з метою поточного чи відстроченого примноження матеріального та соціального багатства і збереження природного середовища для майбутніх поколінь» [1, с. 13].

Відповідно до Покатаєвої К.П. інвестиціями варто вважати «всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької й інших видів діяльності, в результаті якої передбачається отримання прибутку або виникнення інших позитивних екстернарій, досягнення яких пов'язано із факторами часу і ризику» [3, с. 10-11]. Схоже трактування дають вчені Поручник А.М. та Татаренко Н.О. На їхню думку «інвестиції – це всі види майнових, інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності для отримання прибутку або досягнення певних соціальних ефектів» [8]. Автори розглядають інвестиції як засіб збільшення капіталу, надання соціальних послуг, що сприятимуть соціально-економічному розвитку суспільства.

В Оксфордському тлумачному словнику дано два визначення інвестицій: «Інвестиції - це придбання засобів виробництва, таких як машини і обладнання для підприємства, з тим щоб виробляти товари для майбутнього споживання. Зазвичай таке придбання називається капітальними вкладеннями»; «Інвестиції - це придбання активів, наприклад цінних паперів, творів мистецтва, депозитів у банках, перш за все в цілях отримання фінансової віддачі у вигляді прибутку або збільшення капіталу. Такий вид фінансових інвестицій представляє собою засіб заощадження» [9, с. 215]. Схоже визначення представлено в тлумачному словнику І. Бернара і Ж.К. Коллі: «Інвестиції - це придбання засобів виробництва. У більш широкому сенсі: придбання капіталу з метою отримання доходу. У загальноживаному сенсі: вкладення в цінні папери» [10, с. 290].

Трактування поняття «інвестиції» знайшло своє відображення в чинному законодавстві. Закону України «Про інвестиційну діяльність» до інвестицій відносить всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [11]. Відповідно до Податкового Кодексу України, інвестиції – це господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно [12].

Варто зазначити, що до теперішнього часу багато вчених-економістів притримуються думки, яку висловив Дж. Кейс стосовно сутності інвестицій: «Сукупне перевищення доходу над споживанням, яке ми називаємо заощадженнями, не може відрізнятись від збільшення цінності капітального майна, котре ми називаємо інвестиціями» [13, с. 119].

Розвиток ринкових відносин справляє свій вплив на тлумачення категорії «інвестиції». При цьому сучасними рисами інвестицій є такі: набувають поширення інтелектуальні об'єкти інвестицій; мета інвестицій – отримання не тільки економічного, але і соціального ефекту; в інвестиційному процесі використовується екологічний, енергетичний та ризик-менеджмент.

Будь-який вид інвестицій пов'язаний з інвестиційною діяльністю підприємства, що являє собою процес обґрунтування та реалізації ефективних форм вкладення капіталу, спрямованих на розширення економічного потенціалу підприємства, або інвестиційний процес. В теорії та практиці економічного розвитку країн існує декілька моделей інвестиційного процесу, кожна з яких характеризується певними цілями і умовами та здатна до подальшої трансформації. Певні особливості міжнародні інвестиційні процеси мають у країнах Центральної та Східної Європи, адже в цьому регіоні створена система стимулювання розвитку інвестиційних процесів, яка виражена в тимчасовому звільненні від податків, низькій вартості робочої сили та інших ресурсів, помірних цінах на об'єкти приватизації, дозволі на вкладення інвестицій у вільні митні зони тощо [14, с. 57]. Досконалою ж є та модель інвестиційного процесу, яка забезпечує прогнозованість розвитку країн, сприяє підвищенню ефективності економіки та дозволяє вирішувати конкретні соціально-економічні та політичні питання у визначені терміни.

Серед експертів в області інвестування існує ряд підходів щодо визначення поняття інвестиційного процесу, проте більшість з них зводиться до реалізації суб'єктами інвестиційної діяльності власних економічних інтересів через взаємовідносини на інвестиційних ринках, що регулюють процес обміну інвестиціями та інвестиційними об'єктами. Таким чином, інвестиційний процес – це по суті механізм реалізації інвестиційної

діяльності, що безпосередньо зорієнтований на обґрунтування доцільності інвестицій та реалізацію конкретних проектів.

Якщо конкретизувати інвестиційний процес на рівні підприємства, то варто акцентувати увагу на такому понятті як інвестиційний потенціал, що формується на основі виробничого досвіду, бізнес-зв'язків, збутової мережі, наявності кваліфікованих трудових ресурсів тощо. Саме інвестиційний потенціал підприємства виступає першоосновою інвестиційного потенціалу галузі та регіону. Якщо говорити про інвестиційний процес як поєднання інвестиційних циклів, то варто співвідносити їх до конкретного інвестиційного проекту, який може реалізуватися одним або групою підприємств.

Інвестиційний механізм виступає рушійним елементом інвестиційної діяльності. Залучення терміну «механізм» з технічних галузей знань віддзеркалює його роль у запуску і супроводі відповідних процесів (технічних, соціальних, економічних). Відповідно до загального термінологічного словнику, механізм – це система, яка визначає порядок якого-небудь виду діяльності або процесу [14]. Відповідно, у словниках з економічним спрямуванням економічний механізм розглядається як сукупність методів та засобів впливу на економічні процеси, їх регулювання [15].

Отже виходячи з визначення, що механізм – це порядок процесу, вважаємо за доцільне покласти в основу інвестиційного механізму його стадії, які якраз і визначають першочерговість виконання завдань (рис. 1). Проте основу інвестиційного механізму визначає інвестиційна політика, яка задає вектор інвестиційного процесу – об'єкт та період інвестування, джерела інвестицій, нормативний коефіцієнт ефективності та період окупності.

Якщо інвестиційна діяльність – це складова економічної діяльності підприємства, то як і будь-який інший бізнес-процес вона потребує визначення організаційно-економічних методів і форм управління всіма стадіями інвестиційних процесів на рівні підприємства, а отже використання інвестиційного механізму.

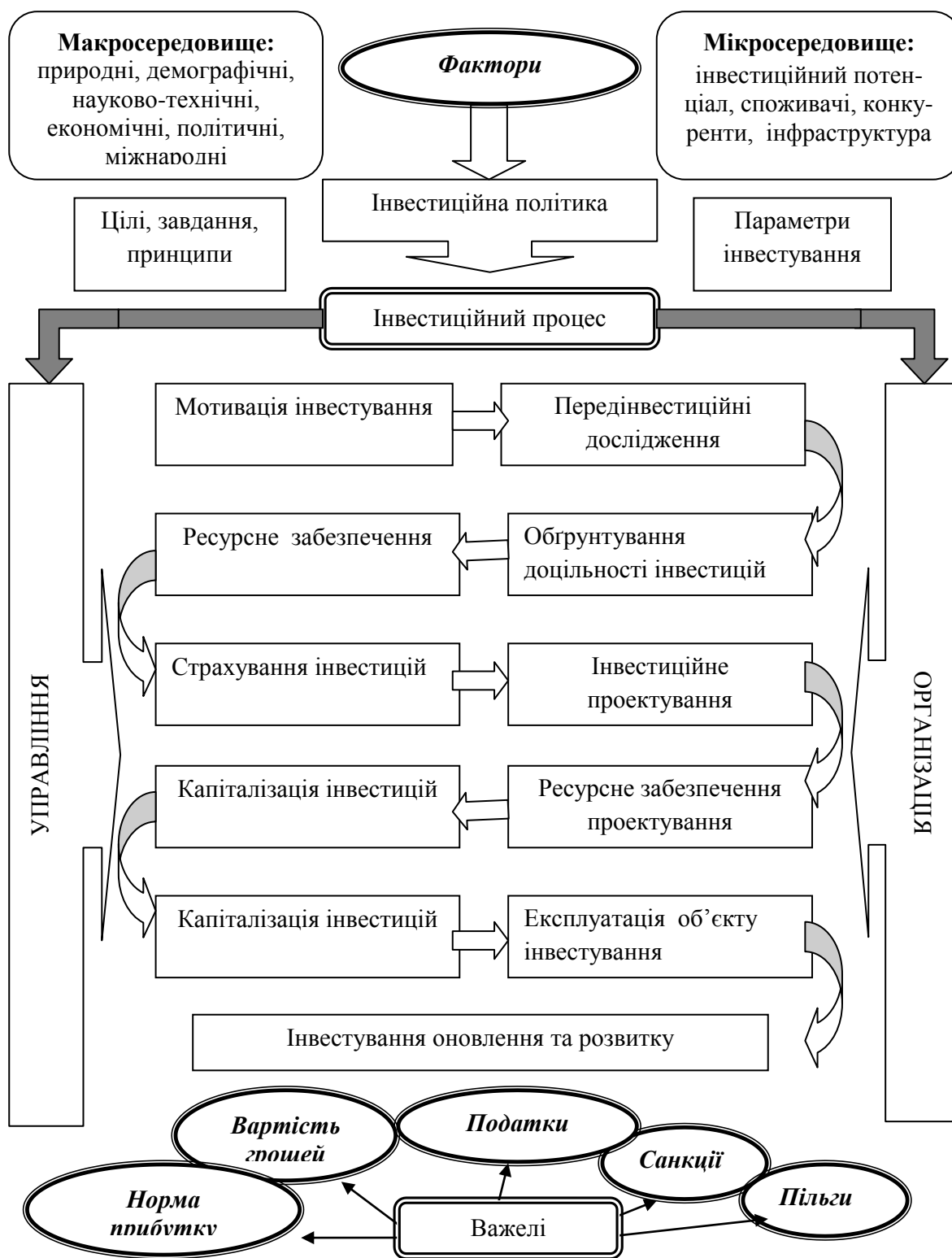

Рис. 1. Складові та фактори впливу на інвестиційний механізм підприємства
Складено автором

Побудова та реалізація інвестиційного механізму, як процесу управління, можлива лише за умови дотримання певних принципів:

- постановка цілей та завдань інвестування, які узгоджуються із стратегією розвитку підприємства та інтересами його власників;
- врахування наявного інвестиційного потенціалу підприємства;
- комплексність, системність та гнучкість у прийнятті управлінських рішень стратегічного, оперативного та аналітичного спрямування;
- узгодженість стратегічного та поточного планування шляхом застосування єдиних методичних підходів та стандартів;
- застосування контролінгу на всіх етапах інвестиційного процесу;
- інтегрованість зі стратегічними орієнтирами розвитку підприємства;
- диференціація управлінських рішень;
- об'єктивне застосування стимулів та санкцій до учасників інвестиційного процесу.

Наведені принципи постійно мають відслідковуватися, уточнюватися, деталізуватися, коригуватися відповідно до змін у діяльності підприємства під впливом різних факторів.

Підприємство як відкрита економічна система знаходиться під впливом факторів макро- та мікросередовища. Пропонуємо розглянути кожен із груп факторів, котрі впливають на діяльність підприємства. Так, до факторів макросередовища підприємства, які впливають на інвестиційний механізм підприємства відносимо:

1) Природні: забезпеченість держави унікальними або дорогими природними ресурсами, котрі користуються високим попитом у світі серед інвесторів.

2) Демографічні: частка населення з високим рівнем життя населення, що дає змогу брати участь в інститутах спільного інвестування або купувати інноваційну продукцію; частка населення з вищою освітою, яка може працювати в сфері розробки інвестиційних, інноваційних проектів.

3) Науково-технічні: фінансування науково-дослідних робіт; технологічний рівень товарів, що виробляються в країні, де діє підприємство; рівень розвитку та час впровадження нових технологій.

4) Економічні: простота та справедливість податкової системи, особливо при оподаткуванні інвестиційної діяльності; ступінь державного регулювання; темпи економічного розвитку держави та світової економіки в цілому; ємність локального чи світового ринку та можливість його розширення для виробництва чи збуту нової продукції; конвертованість національної валюти; рівень розвитку провідних інститутів ринкової економіки.

5) Політичні: політична стабільність; професійний рівень політиків; повнота та досконалість законодавства щодо регулювання інвестиційних процесів та діяльності підприємства.

б) Міжнародні: науково-технічне співробітництво між країнами з приводу стратегічних інноваційних розробок та інвестиційних проектів; міжнародне стажування персоналу; динаміка та структура експорту/імпорту, геополітичне становище країни.

Фактори макросередовища безпосередньо впливають на зовнішнє мікросередовище підприємства, відповідно і на саме підприємство. До факторів зовнішнього мікросередовища підприємства, які прямо впливають на інвестиційний механізм підприємства відносимо наступні:

1) кількість споживачів, яка потребує, очікує продукту, заради якого здійснюється інвестиційна діяльність;

2) рівень розвитку конкуренції та діяльність підприємств-конкурентів щодо здійснення ними інвестиційної діяльності;

3) можливості отримання короткострокових та довгострокових кредитних ресурсів;

4) можливості отримання додаткових фінансових ресурсів внаслідок випуску цінних паперів.

В економіці ринкового типу умови реалізації інвестиційного процесу набувають для підприємства змінного характеру, що є результатом мінливості макро- та мікросередовища. Тож через призму дослідження інвестиційного механізму визначимо дві головні умови реалізації інвестиційного процесу на підприємстві:

- достатній ресурсний потенціал підприємства для розвитку інвестиційної сфери;

- наявність економічних суб'єктів, котрі здатні забезпечити інвестиційний процес в необхідних масштабах з урахуванням специфіки підприємства.

Тож, інвестиційний процес є незамінною складовою інвестиційного механізму, який характеризується циклічністю та визначає можливість використання інвестиційних ресурсів з метою їх приросту або досягнення певних ефектів в діяльності підприємства.

Висновки. Основні положення наукової новизни полягають у визначенні сутності інвестиційного механізму підприємства, як складної економічної системи, що супроводжує його інвестиційну діяльність, реагує на зміни макро та мікро середовища та інвестиційні важелі через реалізацію функцій управління у центрах відповідальності на всіх етапах інвестиційного процесу. Адекватна відповідь на мінливі фактори макро та мікро середовища створює підґрунтя для конкурентної стійкості господарюючого суб'єкта. Складові інвестиційного механізму не є постійними і мають коригуватися у часі.

Подальші наукові розвідки дослідження інвестиційного механізму підприємства мають торкатися таких проблемних напрямів як: вплив

інвестиційного потенціалу підприємства на структуру інвестиційного механізму; оптимізація співвідношення між елементами ресурсного забезпечення інвестиційного проекту (трудові, інтелектуальні, матеріальні, фінансові, інноваційні тощо).

Література

1. Бутко М.П., Акименко О.Ю. Інвестиційна домінанта сталого розвитку регіону в умовах інтеграції / М. П. Бутко, О. Ю. Акименко; НАН України, Рада по вивченню продуктив. сил України. — Ніжин: Аспект-Поліграф, 2009. — 230 с.
2. Будюк Ю.Г. Стратегія реалізації державної політики по залученню іноземних інвестицій в економіку України / Ю. Г. Будюк; Укр. акад. наук, Від-ня економіки і упр. — К.: Фенікс, 2009. — 111 с.
3. Покатаєва К.П. Інвестиційна діяльність підприємств у глобальному середовищі: методичний інструментарій управління/ К. П. Покатаєва; М-во освіти і науки України, Харк. нац. автомоб.-дор. ун-т. — Х.: ХНАДУ, 2009. — 167 с.
4. Губарь О. В. Удосконалення методів управління інвестиційною діяльністю підприємств харчової промисловості: Автореферат дис. канд. ек. наук: 07.03.2007./ Нац. ун-т харч. тех.-гій. К., 2007 – 35 с.
5. Журко Т. О., Нікіфорова Л. О., Шиян А.А. Механізм управління функціями корисності інвестора та підприємства в машинобудуванні [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vnulp/Logistyka/2010_690/45.pdf
6. Воробьев Ю. Н. Инвестирование/ Ю.Н. Воробьев, Е.И. Воробьев. — Симферополь: Таврия, 2004. — 409 с.
7. Енциклопедія банківської справи України / [за ред. В.С. Стельмаха] — К.: Молодь, Ін Юре, 2001. — 680 с.
8. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій : навч. посіб. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. — К. : КНЕУ, 2000. — 160 с.
9. Финансы: Толковый словарь: Англо-русский. - М.:2-е изд., "ИНФРА-М", Издательство "Весь Мир", 2000. 496 с.
10. Бернар И. Толковый экономический и финансовый словарь. Т. 2 / И. Бернар, Ж.К. Колли. — М.: Междунар. отношения, 1994. — 1020 с.
11. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 № 1560-ХІІ / Відомості Верховної Ради України від 19.11.1991 № 47, ст. 646
12. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / Офіційний вісник України від 10.12.2010 № 92, том 1, стор. 9, ст. 3248
13. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.М. Кейнс. — М.: Прогресс, 1978. — 494 с.
14. Гайдуцький А. Мотиваційні чинники міжнародних інвестиційних процесів / А. Гайдуцький // Фінанси України. — 2004. — №12. — С. 50-57.
15. Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь /Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський /5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2007. — 495 с.